
Zbornik za umetnostno zgodovino

Archives d'histoire de l'art

Art History Journal

Izhaja od / Publié depuis / Published Since 1921

Nova vrsta / Nouvelle série / New Series LVII–LVIII

Ljubljana 2021–2022

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO N.S. LVII–LVIII/2021–2022

Izdalo in založilo / Published by

SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, LJUBLJANA
C/O FILOZOFSKA FAKULTETA UNIVERZE V LJUBLJANI
ODDELEK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO, AŠKERČEVA 2
SI – 1101 LJUBLJANA, SLOVENIJA

Uredniški odbor / Editorial Board

KATRA MEKE, glavna in odgovorna urednica / Editor in Chief
SAMO ŠTEFANAC, urednik tekoče številke / Editor of the Current Volume
NEŽA ČEBRON LIPOVEC, NATAŠA IVANOVIĆ, MATEJ KLEMENČIČ,
FRANCI LAZARINI, HELENA SERAŽIN, KATARINA ŠMID, SAMO ŠTEFANAC

Mednarodni svetovalni odbor / International Advisory Board

LINDA BOREAN, FRANCESCO CAGLIOTI, NINA KUDIŠ, VLADIMIR MARKOVIĆ,
INGEBORG SCHEMPER SPARHOLZ, CARL BRANDON STREHLKE

Tehnična urednica / Production Editor

SARA TURK MAROLT

Lektoriranje / Language Editing

NIKO HUDELJA (NEMŠČINA), KATJA KRIŽNIK JERAJ (SLOVENŠČINA),
JOSH ROCCHIO (ANGLEŠČINA)

Prevajalci povzetkov in sinopsisov / Translators for Summaries and Abstracts

MAJA LOZAR ŠTAMCAR, SAMO ŠTEFANAC, KATJA URŠIČ

Oblikovanje in postavitve / Design and Typesetting

STUDIOBOTAS

Tisk / Printing

TISKARNA KNJIGOVEZNICA RADOVLJICA

Naklada / Number of Copies Printed

300 IZVODOV

Indeksirano v / Indexed by

BHA, FRANCIS

© SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, 2022

ZA AVTORSKE PRAVICE REPRODUKCIJ ODGOVARJAJO AVTORJI OBJAVLJENIH
PRISPEVKOV.

ISSN 0351-224X

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO IZHAJA OB FINANČNI PODPORI
JAVNE AGENCIJE ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST REPUBLIKE SLOVENIJE

Kazalo / Contents

JANEZ HÖFLER	
Zbornik za umetnostno zgodovino – prvih sto let	11

RAZPRAVE IN ČLANKI / ESSAYS AND ARTICLES

KATARINA ŠMID	
Heracles and Alcestis in the Tomb in Šempeter.	19
An Atticising Provincial Relief	
<i>Herakles in Alkestida na šempetrski grobnici.</i>	
<i>Aticizirajoči provincialni relief</i>	

GUIDO TIGLER	
Un Sansone del Maestro di Artù	33
<i>Upodobitev Samsona »Arturjevega mojstra«</i>	

RENATA NOVAK KLEMENČIČ	
Nekaj novih izhodišč za rekonstrukcijo kopske romanske stolnice	45
<i>Reconsidering the Reconstruction of the Romanesque</i>	
<i>Cathedral in Koper</i>	

SARA TURK MAROLT	
Izgubljene, pozabljene in novo odkrite srednjeveške stenske	61
poslikave iz nekdanje cerkve in samostana sv. Frančiška v Kopru	
<i>Perduti, dimenticati e recentemente scoperti: gli affreschi medievali</i>	
<i>della chiesa e del convento di San Francesco a Capodistria</i>	

ANABELLE KRIŽNAR	
Avtorstvo stenskih poslikav, pripisanih Janezu Aquili, na osnovi	83
materialne karakterizacije ometov in slikarskih tehnik	
<i>Authorship of Wall Paintings Attributed to Johannes Aquila</i>	
<i>on the Basis of Material Characterization of Plasters</i>	
<i>and Painting Techniques</i>	

GAŠPER CERKOVNIK

Srednjeveška fragmenta Živega križa in Pohoda sv. Treh kraljev 95
v Topolšici: novoodkrito delo t. i. vojvodske delavnice
*Medieval Fragments of the Living Cross and Procession
of the Magi in Topolšica: a New Work by So-called "Ducal Workshop"*

MOJCA JENKO

Lepa Sočutna s Starih Svetih gorà nad Podsredo 107
v luči novejših spoznanj
*Das schöne Vesperbild von Stare Svete gore nad Podsredo
im Licht neuer Erkenntnisse*

KATARINA RICHTER

Poslikava starejše beljaške slikarske delavnice v cerkvi 121
sv. Doroteje v Žabnicah (Camporosso in Valcanale)
*Die Fresken der Älteren Villacher Werkstatt in der Kirche
der Heiligen Dorothea in Žabnice (Camporosso in Valcanale)*

NATAŠA GOLOB

Magister Briccius Preprost de Cilia in njegove knjige 137
Magister Briccius Preprost de Cilia and his Books

MIJA OTER GORENČIČ

Epitaf Jurija Ravbarja. Razrešena uganka nagrobne freske 155
s konca 15. stoletja v stiški cerkvi
*Georg Rauber's Epitaph. The Mystery of the Late 15th-Century
Painted Epitaph in the Stična Cistercian Church Solved*

ALESSANDRO QUINZI

Correggio, Schongauer e i dipinti per la Cappella Del Bono 169
Correggio, Schongauer in slike za kapelo Del Bono

UROŠ LUBEJ

Slikar Joannes Almenak (Antwerpen ?, ok. 1640/45–po 1684) 181
The Painter Joannes Almenak
(Antwerpen ?, ca. 1640/45 – after 1684)

ENRICO LUCCHESI

Un disegno americano di Pietro Liberi per il duomo di Lubiana 199
Risba Pietra Liberija za ljubljansko stolnico v Ameriki

MONIKA OSVALD

Giovanni Pacassi starejši († 1697) in veliki oltar v Marijini cerkvi 211
na Sveti Gori pri Gorici (pred 1686)
Giovanni Pacassi il Vecchio († 1697) e l'altar maggiore
nel Santuario mariano di Monte Santo di Gorizia (prima del 1686)

STEFANO ALOISI

Considerazioni su di alcune sculture in Friuli 225
ascritte a Giovanni Bonazza
Razmišljanja o nekaterih skulpturah v Furlaniji,
pripisanih Giovanniju Bonazzi

PAOLO GOI

Per Bernardo Tabacco 239
Predlog za Bernarda Tabacca

BLAŽ KORPNIK

Nekaj novosti o kiparju Gregorju Božiču 253
New Findings on the Sculptor Gregor Božič

METODA KEMPERL

Kanoniška hiša Ciril-Methodov trg 6 in arhitekt Candido Zulliani 267
The Chapterhouse at Ciril-Methodov Trg 6 and the Architect Candido
Zulliani

POLONA VIDMAR
Portret Franca Antona grofa Schrattenbacha (1712–1783) 287
v Oaxaci
*The Portrait of Franz Anton Count Schrattenbach (1712–1783)
in Oaxaca*

MARJETA CIGLENEČKI
Avguštin Stegenšek – fotograf 303
Avguštin Stegenšek – Photographer

FRANCI LAZARINI
Nekdanje evangeličansko župnišče v Radljah ob Dravi – 323
neznano zgodnje delo Otta Bartninga
*Former Evangelical Parson's House in Radlje ob Dravi –
Unknown Early Work by Otto Bartning*

KATJA MAHNIČ
Steletovo poročilo o varstvu spomenikov v prvem Zborniku 337
za umetnostno zgodovino
*Stelè's Report on Monument Protection in the First Volume
of Zbornik za umetnostno zgodovino*

MAJA LOZAR ŠTAMCAR
Mladi Gojmir Anton Kos in srednjeevropsko oblikovanje 351
pohištva v drugem in tretjem desetletju dvajsetega stoletja
*The Formative Years of Gojmir Anton Kos and the Central
European Furniture Design Developments of the 1910s and 1920s*

LUCA CABURLOTTO
La Slovenia nei manifesti del Museo nazionale collezione 369
Salce di Treviso
Slovenija na plakatih zbirke Salce v Museo nazionale v Trevisu

ŠPELA GROŠELJ

Hagija Sofija – model za klasične osmanske in sodobne
turške mošeje? Primer nove mošeje na trgu Taksim

389

*Hagia Sophia as Model for the Classical Ottoman
and a Possible Model for Contemporary Turkish Mosques?
An Example of the New Mosque on the Taksim Square*

Slikar Joannes Almenak (Antwerpen ?, ok. 1640/45–po 1684)

UROŠ LUBEJ

Opus slikarja, ki sta ga njegova sodobnika polihistor Janez Vajkard Valvasor (1641–1693) ter pravnik in zgodovinar Janez Gregor Dolničar (1655–1719) v svojih delih poimenovala »Almanach«¹ oz. »Almenaco Belga« in »Allmenak ein Antuerper«,² poznejši popisovalci slikarjevih del v kranjskih plemiških zapuščinah 18. stoletja pa večinoma »Almenack« pa tudi »Allmenak«, »Almenac« ipd., je v zadnjih treh desetletjih pritegnil precejšnjo pozornost domače in tuje strokovne javnosti.³

¹ Johann Weichard VALVASOR, *Die Ehre deß Hertzogthums Crain*, XI, Laybach – Nürnberg 1689, pp. 566, 577, 692.

² Semeniška knjižnica Ljubljana (SKL), rkp. 11: Joannes Gregorius THALNITSCHER, *Annales urbis Labacensis, metropolis inclity Ducatus Carnioliae, das ist, Jahrs-Geschichten der fürstl. Haupt Statt Laybach: von Anno 1660, biss 1700, dann continuiert von Anno 1700 biss 1718, 1701–1718*; Viktor STESKA, *Slike v ljubljanskih cerkvah okoli l. 1715, Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 12, 1902, p. 50; *Spominska knjiga ljubljanske plemiške družbe sv. Dizma 1688–1801* (ed. Lojze Gostiša), Ljubljana 2001, fol. 104v.

³ Jure MIKUŽ, *Nema zgovornost podobe. Telo in slovenska umetnost*, Ljubljana 1995, pp. 51–52; Ksenija ROZMAN, *Slikar Almanach. Odkupljena slika Kvartopirci II*, Ljubljana 1996; Luc MENAŠE, *Še eni Kvar-topirci, Razgledi*, 16 [4. 9.], 1996, p. 28; Klára GARAS, *Deutsche Meister und Werke des 17. Jahrhunderts. Der Barock in Mitteleuropa, Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts*, 86, 1997, pp. 54–57; Federico ZERI – Ksenija ROZMAN, *Evropski slikarji. Katalog stalne zbirke*, Ljubljana, 1997, pp. 144–149; Uroš LUBEJ, *Prispevki k biografijam na Kranjskem delujočih flamskih in holandskih slikarjev druge polovice XVII. Stoletja, Acta historiae artis Slovenica*, II, 1997, pp. 43–49; Michele TAVOLA, *Almanach, Nuovi studi: rivista di arte antica e moderna*, 5, 2000, pp. 109–116; Michele TAVOLA, *La presenza di Almanach in un'importante mostra bresciana: alcune considerazioni a margine, Acta historiae artis Slovenica*, VI, 2001, pp. 175–185; *Almanach in slikarstvo druge polovice 17. stoletja na Kranjskem* (edd. Barbara Murovec – Matej Klemenčič – Mateja Breščak), Ljubljana 2005; Michele TAVOLA, *Federico Zeri e la fortuna critica di Almanach, Acta historiae artis Slovenica*, XI, 2006, pp. 9–17; Ana LAVRIČ, *Das Bild Mariae Himmelfahrt in Nova Štifta bei Ribnica im Lichte von Schönlebens Mariologie und Almanachs Malerei, Acta historiae artis Slovenica*, XI, 2006, pp. 97–121; Andrej HIRCI, *Multispectral Analysis of Paintings from the Second Half of the 17th Century in Carniola, Acta historiae artis Slovenica*, XI, 2006, pp. 249–266; Ivo NEMEC – Katja KAVKLER – Andreja DE GLERIA, *The Paintings Attributed to Almanach and Herman Verelst: Materials and Techniques, Acta historiae artis Slovenica*, XI, 2006, pp. 267–282; Tamara TRČEK PEČAK – Miha PIRNAT ML. – Barbara GOSAR HIRCI, *The Conservation and Restoration of Paintings by Almanach and his Contemporaries, Acta historiae artis Slovenica*, XI, 2006, pp. 237–248; Tina KOŠAK, *Almanach's Card Players in Stylistic and Iconographic Context of Dutch and Flemish 17th Century Painting, Acta historiae artis Slovenica*, XI, 2006, pp. 71–95; Tina KOŠAK, *Trije novoodkriti lastniki Almanachovih del, Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. XLVI, 2010, pp. 276–297.

Čeprav so zgodbe o poteh in stranpoteh prizadevanj in predlogov za identifikacijo slikarskih del in slikarja samega zanimive in poučne, bomo tokrat usmerili pozornost predvsem na dokument, ki nam prvič razkriva slikarjevo ime in priimek, za katerega smo doslej verjeli, da je umetniški vzdevek.

Ključni podatek za identifikacijo slikarja najdemo v krstni knjigi župnije St. Ulrich v dunajskem 7. okrožju (Neubau), med vpisi rojstev otrok v ulici Neüstift leta 1679. Vpis je zanimiv tudi zaradi omembe treh drugih slikarjev, zato ga navajam v celoti: »Den 7. April P[ate]r Joannes Ahrentzen, ein schreiber auf der Neüstift bey den Schwartzten Pörn, Catharina Dorothea Vxor Infans Franciscus Joannes. P[at]r[in]us H[err] Franciscus de Neff ein Mahler. loco eius Gabriel Steger, ein Mahler P[at]r[in]us H[err] Joannes Allmenackh ein Mahler. loco eius Elias Fürlich ein Mahler P[at]r[in]a Gertraud Zerschönin Virgo Obst[etrix] Maria Lucassin.«⁴

Fonetični zapis pisarjevega priimka »Ahrentzen« ima dovolj nizozemski zven, da bi ga danes lahko zapisali tudi Arentszen ali skrajšano Arentsz. Omenjeni pisar se v matičnih knjigah dunajske župnije St. Ulrich pred tem pojavi še dvakrat. Prvič, ob krstu sina Francisca Ferdinanda leta 1677, je priimek zapisan kot »Artzen«.⁵ Tudi takrat je bil otroku boter slikar Franciscus de Neff, ki ga je pri obredu nado-meščal slikar Gabriel Steger. Pri drugem vpisu, ob smrti dvomesečnega sina Frančiška Ferdinanda v začetku leta 1678, se ob spet drugačni različici priimka omenja tudi očetovo srednje ime: Johann Gabriel »Arens«.⁶

Najslavnejši med vsemi omenjenimi slikarji je bil gotovo leta 1632 v Antwerpnu rojeni Franciscus de Neff alias Frans de Neve mlajši oziroma II. (1632–po 1704). Po končanem študiju se je podal na pot v Rim, tako kot trideset let prej njegov oče Frans de Neve I. (1606–1681), in tam živel med od 1660 do 1666.⁷ Po Rimu je

⁴ Diözesanarchiv Wien (DA Wien), Matriken, 07 St. Ulrich, Taufbuch 1675–1681, fol. 404v: Matricula Online (<https://data.matricula-online.eu/sl/oesterreich/wien/07-st-ulrich/01-06/?pg=810>; 31. 5. 2022).

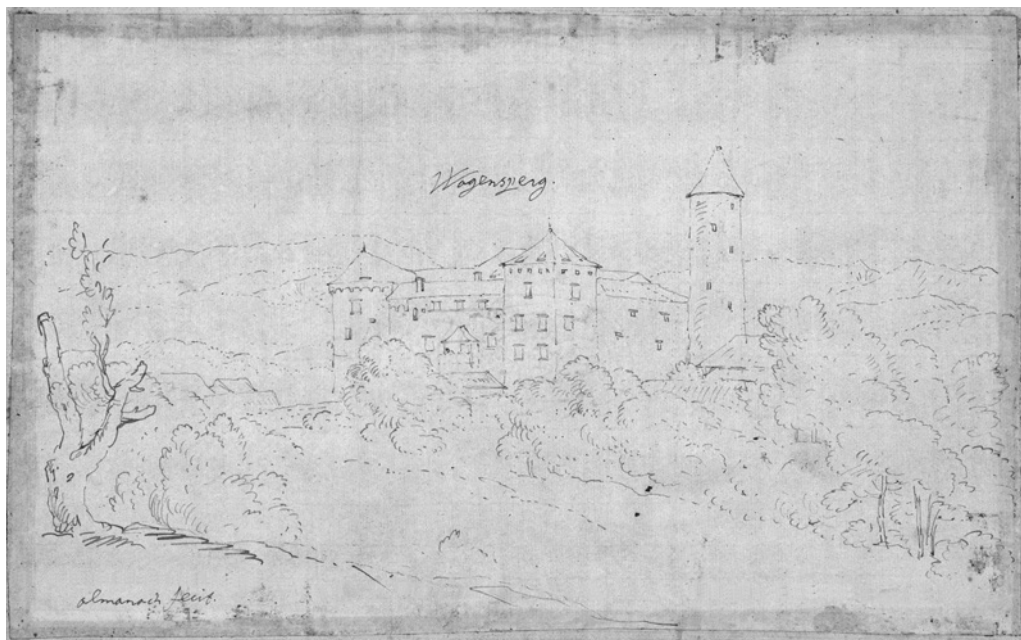
⁵ DA Wien, Matriken, 07. St. Ulrich, Taufbuch (1675–1681), fol. 243v: Matricula Online (Cf. <https://data.matricula-online.eu/sl/oesterreich/wien/07-st-ulrich/01-06/?pg=488>; 31. 5. 2022): »Den 7. Decembris [1677] P[ate]r H[err] Joannes Artzen, ein schreiber Wonnhaftt auff der Neüstift bey der Rothen Rössel, M[ate]r Catharina Dorothea, Inf[ans] Ferdinandus Fran[ciscus]. P[at]r[in]us H[err] Ferdinandus Purckhardt P[at]r[in]us H[err] Franciscus Neff ein Mahler loco eius Gabriel Steger. P[at]r[in]a Maria Magdalena Mittermann Obst[etrix] Maria Lucassin.«

⁶ DA Wien, Matriken, St. Ulrich, Sterbebuch (1669–1678), p. 833: Matricula Online (Cf. <https://data.matricula-online.eu/sl/oesterreich/wien/07-st-ulrich/03-03/?pg=842>; 31. 5. 2022): »Den 30. dito [Januar] 1678] Neüstift bey den rothen Rössel, des Johann Gabriel Arens, eines Schreibers sein Kindt daß Kleine Gleith 22kr 2d; daß Paart:15kr; daß Orth ist nachgesehen, aparte ... 4kr 2d.«

⁷ Slikar je stanoval na območju župnije Sant'Andrea de Frattis. Cf. Godefridus Johannes HOOGEWERFF, *Nederlandsche kunstenaars te Rome (1600–1725). Uittreksels uit de parochiale archieven, Mededeelingen van het Nedelandsch Instituut te Rome*, II/10, 1940, pp. 165–170.

1. Joannes Almenak, Sedeći mladenič, risba, črn svinčnik, inskr. (Valvasor): Almanach fecit, 133 x 77 mm. Zagreb, Metropolitanska knjižnica, Hrvatski državni arhiv

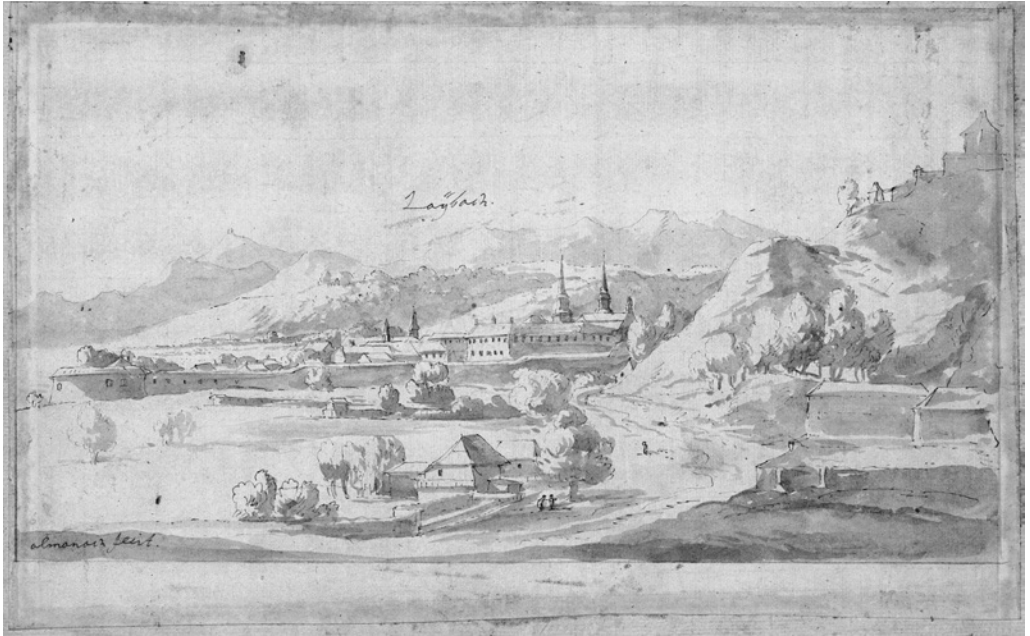
2. Joannes Almenak, Grad Bogenšperk, perorisba z bistrom, inskr. (Valvasor): Wagensperg / almanach fecit, 177 x 298 mm. Zagreb, Metropolitanska knjižnica, Hrvatski državni arhiv

obiskal še Neapelj, nato pa je nadaljeval pot proti severu do Salzburga, kjer je v začetku sedemdesetih let naslikal več oltarnih podob za nadškofa Maxa Gandolfa grofa Kuenburga. V drugi polovici sedemdesetih in v osemdesetih letih je bil slikar dejaven na Dunaju, kjer je med letoma 1679 in 1681 dobil več naročil za oltarne slike od škofa Karla II. kneza Liechtenstein-Castelcorno.⁸ Tri De Nevejeve slike, ki so nastale za Passau in Salzburg, nosijo letnico 1689: lokaciji nam posredno kažeta v smer slikarjevega povratka proti domovini, kjer je bil od leta 1690 dalje vpisan v antverpensko gildo sv. Luka.⁹

V krstnem vpisu omenjena in leksiki neznana slikarja Gabriel Steger, ki je kar dvakrat nadomeščal botra Fransa de Neveja, in Elias Fürlich, ki je leta 1679 nado-

⁸ Prokop TOMAN, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, II, Ostrava 1947–1950 [1993], p. 203. Avtor v geslu ne loči med dvema slikarjema istega imena. Rojstnim in smrtnim podatkom Fransa de Neveja I. ter obisku Rima (1629) so dodana slikarska dela njegovega sina Fransa de Neveja II. v Rimu (Palazzo Pamphili, 1661) in na Moravskem. Med drugim omenja De Nevejev obisk Olo mouca leta 1679 in delovanje na Dunaju v letih 1680–1681.

⁹ Za več z De Nevejem povezanih izpiskov cf. Silvia STILLFRIED, *Frans de Neve. Ein flämischer Maler im 17. Jahrhundert auf Wanderschaft in Süd und Mitteleuropa*, Wien 2008. Za reprodukcije oltarnih slik in novejšo literaturo cf. Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD): Franciscus de Neve (II): <https://rkd.nl/en/explore/artists/425269> (31. 5. 2022).

3. Joannes Almenak, Ljubljana, svinčnik in lavirana perorisba s tušem, inskr. (Valvasor): Laybach / almanach fecit, 180 x 298 mm. Zagreb, Metropolitanska knjižnica, Hrvatski državni arhiv

meščal botra Joannesa Almenaka, sta zanimiva zaradi morebitne profesionalne povezanosti z obema botroma. Potujoči slikarji, kot sta bila De Neve ali Almenak, se niso selili tedensko ali mesečno iz kraja v kraj, ampak so potovali med pomembnimi mestnimi ali dvornimi umetnostnimi središči in tam ostajali tudi po več let. Domnevamo, da so se slikarji ob prihodu brž pozanimali o možnostih za najem prostora ter vajenca ali pomočnika v eni od obstoječih slikarskih delavnic, kajti pri selitvah gotovo niso tovorili s seboj celotne opreme slikarske delavnice, ki je v 17. stoletju obsegala tudi orodja za okvirjanje in napenjanje platna, mletje in fino trenje pigmentov za sprotno izdelavo oljnih barv in firnežev, skratka celo vrsto priprav, ki so bile po tedanji delitvi dela prej v domeni vajencev in pomočnikov kakor slikarskih mojstrov. Razmišljanju o takšni vlogi Stegerja in Fürlicha potrjujejo tudi analogije v sodasnih vpisih krstnih botrov iz vrst visokega plemstva, kneza Ferdinanda Auersperga, in vojske, generala Raimonda Montecuccolija v že omenjeni krstni knjigi župnije St. Ulrich; kneza je pri krstnem obredu nadomestil njegov dvorni mojster, generala pa njemu podrejeni poročnik.

Za nas sta najpomembnejši omemba slikarja Joannesa Almenaka in njegovo lociranje na Dunaj, kajti poznavanje osebnega imena in zapis flamske različice

4. Joannes Almenak, Kvartopirci I., olje/platno, 163 x 281 cm. Ljubljana, Narodna galerija

priimka bosta omogočila nadaljnje raziskave neposrednih virov, ki bi lahko postavile trdnejši okvir slikarjevi biografiji za čas pred pomladjo 1679 in pozneje. V tej zvezi je treba omeniti nekatera ključna dela Almenakovega opusa: tri risbe iz 17. zvezka Valvasorjeve grafične zbirke *Sedeči mladenič*, *Grad Bogenšperk* in *Ljubljana* (sl. 1–3) in štiri slike *Kvartopirci I*, *Kvartopirci II*, *Deček s puranom* in *Krošnjar* (sl. 4–7). Risbe, ki jih je Valvasor sicer opremil z inskripcijami, in slike niso datirane, vendar nekatere vsebujejo indice, ki lahko pomagajo oblikovati nastavke za slikarjevo biografijo. Po Dolničarju lahko domnevamo, da je bil slikar doma iz Antwerpna. Ocena slikarjeve starosti na avtoportretu na *Kvartopircih I* pa postavlja, glede na domnevni nastanek slike okoli 1680, njegovo rojstvo v čas med 1640 in 1645 ali malo pred tem, zato bi lahko začetke Almenakove slikarske poti iskali že pred letom 1670. Pri ugotavljanju obdobja, v katerem je deloval na Kranjskem, se je treba znova vrniti k Dolničarju, ki pravi, da je dal Wolf Sigmund baron Stroblhof na novo zgraditi дворец Bokalce in ga opremiti s slikami Almenaka, Antwerpenčana, katerega je mnogo let podpiral,¹⁰ ter k Valvasorju in njegovi *Topografiji sodobne vojvodine Kranjske*, ki je bila tiskana v mesecu marcu 1679.¹¹ V bakrore-

¹⁰ *Spominska knjiga ...* 2001, cit. n. 2, fol. 104v.

¹¹ Johann Weichard VALVASOR, *Topographia Ducatus Carnioliae Modernaе*, Wagensperg 1679, p. 225 (Stroblhoff).

5. Joannes Almenak, Kvartopirci II., olje/platno, 147 x 285 cm. Ljubljana Narodna galerija

zu dvorca Bokalce opazimo, da je dokumentirano stanje objekta brez dveh oktogonálnih stolpov, torej pred prenovo, na katero se je lastnik pripravljaj z nakupi opek že od leta 1676 dalje, zato bi lahko zaključek gradbenih del postavili v čas okoli 1680, vsekakor kmalu po izidu *Topografije*, kajti v Valvasorjevi *Slavi* iz leta 1689 že najdemo grafiko prenovljenega dvorca pa tudi omembo Almenakovih slik v njem.¹² Nastanek Almenakove risbe *Grad Bogenšperk*, ki močno presega kvaliteto predložne risbe, uporabljene za grafični prevod in objavo v *Topografiji*, lahko postavimo v čas po marcu 1679 in pred koncem leta 1681, ko je eden najvidnejših sodelavcev Valvasorjeve grafične delavnice na Bogenšperku, utrechtški grafik in slikar Justus van der Nypoort (ok. 1645/49–po 1698), avtor naknadno izrisanega drevesa v prostorskem odrivalu te Almenakove risbe, zapustil Kranjsko in odšel iskat nove izzive na Dunaj. Zadnji indic za datiranje Almenakovih risb v čas okoli leta 1680 je vodni znak papirja, na katerem je skiciral *Sedečega mladeniča*, kajti deželni slikar Ludvik de Clerick je leta 1679 svojo predložno risbo orla iz grba vojvodine Kranjske izrisal na papir z enakim vodnim znakom.¹³ Vsi navedeni indici

¹² VALVASOR 1689, cit. n. 1, p. 566.

¹³ Uroš LUBEJ, Slikar Almanach in njegovi naročniki, *Almanach in slikarstvo druge polovice 17. stoletja na Kranjskem* (edd. Barbara Murovec – Matej Klemenčič – Mateja Breščak), Ljubljana 2005, p. 36. Nekatera notranja dela so bila zaključena šele v drugi polovici osemdesetih let (štukaturah) in leta 1693 (stenske poslikave). Cf. Igor SARAČ, Stavbni razvoj dvorca Bokalce, *Almanach in slikarstvo druge polovice 17. stoletja na Kranjskem* (edd. Barbara Murovec – Matej Klemenčič – Mateja Breščak), Ljubljana 2005, pp. 91–92.

6. Joannes Almenak, Deček s puranom, olje/platno, 150.5 x 155 cm. Ljubljana, Narodna galerija

postavljajo okvirni čas Almenakovega delovanja na Kranjskem v zgodnja osemdeseta leta 17. stoletja.¹⁴

Za zdaj še ne vemo, kdaj je slikar Almenak zapustil naše kraje in kam ga je vodila nadaljnja pot, zato bomo v nadaljevanju vso pozornost usmerili k njegovi sliki *Potujoča muzikanta* (sl. 8), ki je posredno tudi datirana s 1684 (*ante quem non*).

¹⁴ Edini indic, ki morda kaže na Almenakovo povezanost s kranjskim plemstvom že v letu 1676, je na miniaturnih kopijah, dveh Almenaku pripisanih in izgubljenih slik, portretov zakoncev Erberg. Lokacije omenjene letnice na originalih ne poznamo, na obeh miniaturah pa je zapisana pod grbom, med letnicama rojstva in smrti zakoncev. Cf. Igor WEIGL, in: *Almanach in slikarstvo druge polovice 17. stoletja na Kranjskem* (edd. Barbara Murovec – Matej Klemenčič – Mateja Breščak), Ljubljana 2005, pp. 151–153, catt. S16, S17.

7. Joannes Almenak, Gorenjski Krošnar, olje/platno, 148.5 x 125 cm. Ljubljana, Narodna galerija

Slika je bila pravilno pripisana Almanachu – zdaj Joannesu Almenaku – v besedilu prodajnega kataloga dražbene hiše Millon v Parizu leta 2017.¹⁵ Upravičeno, ne zaradi navedbe o signaturi »Almanace« in dataciji »MDCLXXXIII«, ker gre verjetno le za naslov in letnico izida ene od dveh knjig, ki ležita sredi spodnjega dela slike, temveč zaradi povsem almenakovskega kolorita, podrobne slikarske obdelave obrazov in rok v svetlobnih prehodih in tankočutnega povezovanja notranje in zunanje dinamike upodobljenec v trenutku prehoda minljive seda-

¹⁵ *Millon Auction, Paris, Collections & Successions Mobilier & Objets d'Art*, 13. 12. 2017, p. 39, lot 59.

njosti v prihodnost. Gibanje oziroma bliskovita spremenljivost mimike in gestikulacije igralcev kart in *more* na njegovih *Kvartopircih I* in *Kvartopircih II* se zdi bolj samoumevna kakor v prizorih »počivajočih« hlapcev in vagabundov. A če bolje pogledamo njegovi sliki *Deček s puranom* in *Krošnjar*, ne moremo spregledati podobnosti v nesproščenem položaju nog oseb, ki se dejansko pripravljata, da bosta vstali. Pred tem dogodkom deček opozarja purana z ljubkovalnim gibom sredinca ene roke, da se bo hranjenje končalo, iz druge pa izpušča bob v košaro, krošnjar pa z odločnim pogledom trdno oprijema palico, ob kateri bo vstal in prekinil svoj počitek.

V dvofiguralnem prizoru slike *Potujoča muzikanta* se je slikar znova lotil teme vagabundstva, natančneje, upodobitve izbranega trenutka iz življenja potujočih muzikantov. V tovrstnih žanrskih temah je prizorišče dogodka običajno povsem odprt prostor. Slikar je na tej sliki obe osebi potisnil v samo ospredje in ju kompozicijsko zamaknil s sredine proti levemu robu, da bi na desnem robu ohranil prostor, ki omogoča pogled skozi polkrožno odprtino okna ali arkadni lok v krajino. Močna svetloba, ki z glavnim snopom od zgoraj obsije le glavi in roke obeh popotnikov, daje sliki značilno kontrastno osvetlitev, ki razkriva slikarjeve težnje po močni portretni karakterizaciji ter slikarski modulaciji obrazov in rok upodobljencev, kar je povsem primerljivo z značilnostmi že omenjenih Almenakovih žanrskih slik. Dostojanstveno vzravnani starejši bradati mož, z veliko in močno zgubano kapo na glavi, se oprijema z obema rokama naprej sklonjenega moža, ki v rokah drži košaro, pod katero ležita dve knjigi. V prazni odsotnosti pogleda in pnotranjeni mimiki obraza vzravnane moža prepoznamo značilni izraz slepega človeka, ki se oprijema sklanjajočega se vodnika, medtem ko ta z rahlim obratom glave s koticčkoma oči skrbno spremlja varovančevo početje. Med predmeti v košari zlahka prepoznamo violino, atribut, ki je predvsem osebni identifikator določene poklica, ter presto in pod njo morda še svetleč par rokavic,¹⁶ skratka simbole, ki jih v žanrskih temah običajno razumemo kot večpomenske vrednostne oznake delovanja in obnašanja posameznikov.

Presta sodi med številne vsakdanje predmete, ki so z izbiro za glavne motive v knjigah emblemov postali nosilci simbolnega pomena in našli mesto tudi v holandskem žanrskem slikarstvu zlate dobe. Johan de Brune je upodobil presto – pecivo neupogljive trdnosti in drobljive krhkosti – v emblemu Človeško življenje je boj

¹⁶ Rokavice, paru dveh rok prilagojena nedeljiva celota, ki greje in varuje, so v portretnem slikarstvu pogosto kot rekvizit v rokah poročenih oseb, ne le zaradi poudarjanja njihove statusne veljave, ampak tudi zaradi simbolnega namiga na skladnost in neločljivost zakona.

8 Joannes Almenak, Potujoča muzikanta, olje/platno, 106 x 88 cm.
Neznano nahajališče (Millon-Paris, 17-XII-2017, Lot 59)

9 Abraham Bloemaert,
Pojoča dečka, olje/platno,
67,9 x 52,4 cm.
Christie's-New York
(31-I-2013, lot 252)

leta 1624.¹⁷ V ilustraciji emblema dve roki vlečeta presto vsaksebi, kar ponazarja človeka, stoječega sredi boja med dobrim in zlom. Sporočilo besedila pod ilustracijo pa vsebuje namig na to, da človeka v življenjskih preizkušnjah ne bo zdrobila povezanost v mislih in dejanjih (Složnost, *Concordia*) in obrzdanost v minljivih užitkih in materialnih dobrinah, temveč nerazsodno prepuščanje fizični in čutni razpuščenosti. Cela presta ima zato pozitivni simbolni pomen označevalca dejanj povezovanja in brzdanja poželenj. V žanrskem slikarstvu je negativni pomen zlomljene preste prisoten zlasti v gostilniških prizorih veselic in preteпов pa tudi pri temi »razpuščeno gospodinjstvo«, na primer na sliki Jana Steena (1626–1679) *Pazljivo s poželenji* iz leta 1663.¹⁸

¹⁷ Johan de BRUNE, *Emblemata of Zinne-werck*, Amsterdam 1624, p. 143. Cf. Emblem XIX (*Der mensches leven is een strijd*). Cf. https://www.dbnl.org/tekst/brun001embl02_01/ (31. 5. 2022). Eddy de Jongh je prvi opozoril na neposredno povezavo med tem emblemom in igro »vlečenja preste«, ki jo izvajata dva para v sliki *Družba* Jana van Bylaerta. Cf. Eddy DE JONGH, *Tot lering en vermaak. Beteekenissen van Hollandse genrevorstellungen uit de zeventiende eeuw*, Amsterdam 1976, pp. 69–70.

¹⁸ Sliko, ki je dobila naslov po inskripciji dela pregovora na plošči v spodnjem desnem kotu slike: *In weereld Siet Toe*, hrani Kunsthistorisches Museum, Wien. Cf. <https://www.khm.at/objektdb/detail/1833/> (31. 5. 2022).

10 Cornelis Bloemaert
(po Abrahamu Bloemaertu),
Pojoča dečka, bakrorez

Slikar je v levi del prostora, polnega kaotično razpostavljenih predmetov in živali, umestil starko, ki jo je med opravljanjem dela premagal spanec, v ozadju pa se dečka in deklica predajajo raznim čutnim omamam. Sredi prizora sedi lepa mladenka in z roko poželjivo sega med nogi lagodno zleknjenega moža. V ozadju, kot protiutež barviti razposajenosti celotnega gospodinjstva v prostoru, stojita v črnino odeti postavi kvekerja in redovnice, povezana v pozivu k čuječnosti z branjem in dvignjenim kazalcem roke. Slikar je očitno dobro poznal oba pomena simbola in ju zato nazorno umestil na tla prostora – odlomljen kos preste natančno pod poželjivo roko zapeljivke in celo presto pod žugajočo roko redovnice. Celo presto in podoben objem povezanosti kakor v Almenakovi sliki *Potujoča muzikanta* opazimo tudi v prizoru dveh mladih pevcev na sliki Abrahama Bloemaerta (1566–1651) *Pojoča dečka* iz ok. 1625.¹⁹ Abrahamov sin Cornelis Bloemaert (1603–1692) je zrcalni grafični prevod te slike dopolnil s pomenljivim besedilom o presti, ki ni le nagrada za opravljeno delo, temveč tudi nagrada za obrzdanost dveh harmonično

¹⁹ Cf. Christie's New York, *Old Masters Paintings Part II*, Live Auction 2676, 31. 1. 2013, lot 252 (https://www.christies.com/lot/lot-5649937?ldp_breadcrumb=back&intObjectID=5649937&from=salessummary&lid=1; 31. 5. 2022).

povezanih pevcev, saj sta se uprla mamljivosti preste, odločena, da si jo bosta razdelila šele po tem, ko bosta zapela še zadnjo pesem s programa.²⁰

Na koncu se ponovno vrnimo k vsebini Almenakove slike *Potujoča muzikanta*. V avkcijskem katalogu zapisani predlog razumevanja prizora, v katerem naj bi sklonjeni mož želel oropati slepega, ni sprejemljiv, ker ne upošteva simbolnih pomenov predmetov v košari. Ti ne namigujejo na sprtost ljudi, ampak na njihovo tesno povezanost. Slikar je z ovekovečenjem trenutka prihoda ali odhoda slepega popotnega pevca in njegovega vodnika s kraja postanka postavil pred gledalca prizor dobrega sodelovanja in premagovanja težav. Precej vprašanj in asociacij glede možnih interpretacij vsebine postavljata violina in dve knjigi, dva od treh atributov najslavnejšega antičnega slepega pevca, saj sta knjigi – razvezani trakci večje govori v prid rokopisni in ne tiskani knjigi – gotovo precej nenavaden del premoženja potujočih muzikantov. A nas odsotnost tretjega atributa, lovorovega venca, in kompozicijska odstopanja od znanih prizorov Homerja in njegovega zapisovalca *Iliade* in *Odiseje* zaenkrat odvrta od nadaljnje razmišljanja v tej smeri.

Viri ilustracij: Zagreb, Metropolitanska knjižnica, Hrvatski državni arhiv (1, 2, 3); Narodna galerija Ljubljana (4, 5, 6, 7); osebni arhiv avtorja (8, 9, 10).

²⁰ »Wij singen vast wat nieuws, en hebben noch een buijt, Een kraekling is ons winst, maer tliedken moet eerst wt.« Cf. Marcel ROETHLISBERGER, *Abraham Bloemaert and his sons. Paintings and prints*, Doornspijk 1993, p. 265, cat. 397.

The Painter Joannes Almenak (Antwerpen ?, circa 1640/45 – after 1684)

SUMMARY

In the first part of the text, the author publishes and comments on a document in which for the first time is mentioned the birth name of a Flemish painter whose last name was known by his contemporaries Janez Vajkard (Johann Weichard) Valvasor and Janez Gregor Dolničar (Johann Gregor Thalnitscher von Thalberg) variously as Almanach, Allmenak, and Almenaco – versions that are synonymous with the word for calendar or almanac. On 7 April 1679, the baptism of Francisco Joannes, son of the scribe Joannes Arentsz, was held at the Vienna Parish Church of St. Ulrich. The godfathers in absence were painters Frans de Neve Jr. (“Franciscus de Neff”) and Joannes Almenak (“Allmenackh”), who were replaced in the ceremony by the painters Gabriel Steger and Elias Fürlich. The record does not define any working-life cooperation between the four painters, absent and alternate godfathers, but analogies with similar baptismal entries allow us to suppose the connections between the master, assistant, and apprentice.

The second part is dedicated to detecting some support points found in his contemporaries’ written records and in his drawings and paintings, sketching an outline of Almenak’s life, concluding with the presentation and inclusion of the painting *Two Itinerant Musicians* (after 1684) in his opus. The analysis of the indicators in his drawings of *A Young Man Sitting* and Bogenšperk (Wagensberg) Castle, the estimated time when the painting *The Card Players I* was produced, and the assessment of the painter’s age on his self-portrait can be summarized that Joannes Almenak from Antwerp was born between 1640 and 1645, or shortly before, and that his first paintings could have been created even before 1670. At the beginning of 1679, the painter was in staying in Vienna, and in the early 1680s he was active in central Slovenia (Carniola) for several years. It is not known when the painter left our lands and where his route led him, but he was certainly still active at the time when the painting *Two Itinerant Musicians* was created, which is indirectly dated to 1684 (*ante quem non*) and was already correctly attributed to the painter “Almanac” in the catalogue of the Milon auction house in Paris (2017). The contrasting light, which with the main beam from above illuminates only the heads and arms of both travelers, the detailed portrait characterization and modelling of the faces and hands in light passages, rendered with thin brush strokes, revealing his effort to personalize his protagonists’ inner and outer dynamics, is quite comparable to the characteristics of Almenak’s genre paintings of *The Card Players*, *Boy with a Turkey*, and *A Peddler*. The proposal to understand the content of this genre scene, which is written in the text of the sales catalogue, that a bent man should want to rob a blind man, is not appropriate because it does not consider the symbolic meanings of the objects found in the basket. In particular, the role

of the pretzel, which became the main motif of De Brune's emblem *Human Life is a Struggle*, took an important place as early as 1624 and soon afterwards in Abraham Bloemaert's painting *Two Boys Singing* and its graphic translation by Cornelis Bloemaert. In 1663, Jan Steen also even twice incorporated the pretzel meaningfully into his painting *In Luxury Beware*, once with a broken one, and thus offered insight into the pretzel's positive and negative symbolic meanings. The whole pretzel therefore emphasizes the importance of human concord and temperance in life trials, and the broken piece of pretzel, which is often seen in genre painting in scenes of inn strife and scratches, hints at the participants' incoherent and unbridled behavior. Almenak portrayed a moment in the life of itinerant musicians when a blind singer and his guide either sat to rest or were just rising from him, and the fleeting everyday scene gained a deeper and more lasting meaning with a symbolic hint at the powers of the protagonists' connectedness and endurance.

[LUBEJ 7] Joannes Almenak, Gorenjski Krošnjar, olje/platno, 148.5 x 125 cm. Ljubljana, Narodna galerija

[LUBEJ 9] Abraham Bloemaert, Pojoča dečka, olje/platno, 67,9 x 52,4 cm. Christie's-New York (31-I-2013, lot 252)

Sinopsisi / Abstracts

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Katarina ŠMID, Herakles in Alkestida na šempetrski grobnici. Aticizirajoči provincialni relief

Ključne besede: Herakles, Alkestida, Šempeter v Savinjski dolini, rimska doba, Vindonij, poliklejtovsko kiparstvo, klasicizem

Prispevek obravnava upodobitev Herakla in Alkestide na Vindonijevi grobnici na rimski nekropoli v Šempetru v Savinjski dolini. Četudi motiv relativno pogosto nastopa v rimski dobi in ga v lepem številu zasledimo v donavskih provincah, pa šempetrski prizor od njih izstopa, kar se kaže zlasti v podobi Herakla in skalnati pokrajini, po kateri stopata protagonista. Medtem ko Alkestida najbolje ustreza liku na stenski sliki v Tiru, pa pri Heraklovem poudarjenem mladostništvu, kontrapostu in navzdol uprtemu pogledu pridejo bolj do izraza poliklejtovski vzori, lik pa še najbolj ustreza Heraklu na aticizirajočem trifiguralnem reliefu v Vili Torlonia. Na grške vzore nenazadnje kaže tudi skalnata pokrajina s skalo, na kateri počiva kij. Slednji detajl je denimo prisoten pri Lizipu pripisanemu Heraklu tipa Farnese, še bolj izrazito pa pri reliefu št. 12 Telefovega friza Pergamonskega oltarja.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Katarina ŠMID, Heracles and Alcestis in the Tomb in Šempeter. An Atticising Provincial Relief

Keywords: Heracles, Alcestis, Šempeter in the Valley of Savinja, Roman era, Vindonius, Polyclitan statuary, classicism

This paper discusses the scene of Heracles and Alcestis in Vindonius' tomb in the Roman necropolis of Šempeter in the Savinja Valley. Although the motif is relatively well spread in the Roman era and appears relatively often in the Danubian provinces, the scene in Šempeter stands out especially in the effigy of Heracles and the setting with the outcropping rock, which supports the club. While Alcestis resembles Alcestis on the wall painting in Tyros, Heracles' emphasized adolescence, contrapposto pose, and bowed head draw attention to Polyclitan characteristics, whereas the hero matches at its best Heracles in the Atticizing three-figure relief in Villa Torlonia. Nevertheless, also the rocky setting with the outcropping rock, on which the club lies, points to the Greek roots. That detail is present on to Lysippus attributed Weary Heracles and also in the relief plate no. 12 of the Telephos' Frieze from the Great Altar.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Guido TIGLER, Upodobitev Samsona "Arturjevega mojstra"

Ključne besede: Samson v boju z levom, romansko kiparstvo, Arturjev mojster, Modena (Italija) katedrala, Wiligelmo

Objava reliefa v tufastnem apnencu z upodobitvijo Samsona z levom v zasebni zbirki, ki prihaja iz okolice Modene, se datira v dvajseta leta 12. stoletja in se pripisuje »Arturjevemu mojstru«, pripadniku Wiligelmove šole.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Guido TIGLER, A Depiction of Samson by "Master of Arthur"

Keywords: Samson and the lion, romanesque sculpture, Arthur Master, Modena (Italy) cathedral, Wiligelmus

Publication of a relief in tufaceous limestone with Samson and the lion, in a private collection, coming from the surroundings of Modena, datable to the 1120s and attributable to the "Master of Arthur", a member of Wiligelmo's school.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Renata NOVAK KLEMENČIČ, Nekaj novih izhodišč za rekonstrukcijo koperske romanske stolnice

Ključne besede: Koper, stolnica Marijinega Vnebovzeta, romanika, arhitektura, kripta, Oglej, Novigrad

V osnovi romanska bazilika s kripto pod dvignjenim korom in portikom na zahodu je bila v 15. stoletju podaljšana proti zahodu, v baroku pa spremenjena v dvoransko cerkev. Staro romansko stolnico je mogoče rekonstruirati na osnovi tlorisa iz leta 1690, arhitekturnih ostankov, opisov iz zgodnjega novega veka in primerjalnega gradiva. Cerkev je med večjimi stolnicami jadranskega prostora tega časa, po tipologiji – gre za triladijsko baziliko, predeljeno s stebri, ki ima apside v ravni vrsti – in po oblikovanju dvignjenega kora nad kripto je primerljiva s Poponovo fazo oglejske bazilike (1021–1031) in s katedralo v Novigradu, ki je prav tako nastala po oglejskih vzorih.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Renata NOVAK KLEMENČIČ, Reconsidering the Reconstruction of the Romanesque Cathedral in Koper

Keywords: Koper, Capodistria, cathedral, Romanesque, architecture, crypt, Aquileia, Cittanova

The Cathedral of Koper (Ital. Capodistria) was originally a Romanesque basilica with a crypt under a raised choir in its eastern part and with a portico to the west. In the 15th century, it was extended to the west and converted into a hall church in the Baroque period. The old Romanesque cathedral can be reconstructed based on a floor plan from 1690, as well as architectural remains, descriptions from the early modern period, and comparative material. The church is among the larger cathedrals of the time in the Adriatic area. In terms of typology, being a three-nave basilica with columns, apses in a straight

row to the east, and a raised choir above the crypt, it is comparable to the Basilica of Aquileia as it was rebuilt (1021–1031) by Patriarch Poppo, and to the cathedral in Novigrad, which was also built following the models of Aquileia.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Sara TURK MAROLT, Izgubljene, pozabljene in novo odkrite srednjeveške stenske poslikave iz nekdanje cerkve in samostana sv. Frančiška v Koprju

Ključne besede: samostan in cerkev sv. Frančiška, Koper, frančiškani, freske, stensko slikarstvo, 14. stoletje

Stenske poslikave so, kljub danes skopim še vidnim ostankom, v srednjem veku krasile tako notranjščino cerkve sv. Frančiška kot tudi nekatere samostanske prostore. V medvojnem obdobju so v sklopu restavratorskih del tržaške Soprintendenze v križnem hodniku zabeležili več odkritih fragmentov fresk, med katerimi sta bili najbolj ohranjeni poslikava (v dveh plasteh) v luneti portala, ki je povezoval križni hodnik s cerkvijo, in poslikava na desni strani istega portala z Marijo z detetom na prestolu, sv. Frančiškom in klečečim vitezom v priprošnji. Prav tako so bili na severni steni v cerkvi sv. Frančiška v času obnovitvenih del v 60. letih odkriti fragmenti (po vsej verjetnosti) freskantskega cikla iz življenja sv. Frančiška, v času zadnjih obnovitvenih del (2007–2013) pa tudi dve plasti stenske poslikave za sedilijami v niši na južni steni prezbiterija. Prispevek se osredotoča na zgodovino odkritja poslikav ter na njihovo slogovno in časovno opredelitev.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Sara TURK MAROLT, Lost, Forgotten, and Newly Discovered Medieval Frescoes from the Former Church and Monastery of St. Francis in Koper

Keywords: church and cloister of Saint Francis, Koper, franciscans, fresco painting, mural painting, 14th century

Despite the scarcely visible remains, the wall paintings adorned the interior of the medieval church of Saint Francis as well as some parts of the monastery. During the restoration work of the Trieste Soprintendenza at the end of the interwar period, several fragments of fresco paintings were recorded in the cloister area. The best preserved were a fresco painting (in two layers) in the lunette of the portal connecting the church with the cloister, and the painting located on the right side of the same portal featuring the Virgin with the child on the throne with St. Francis and the kneeling knight. Fragments of mural paintings were also discovered on the north nave wall in the church of St. Francis during the restoration works in the 1960s, and in the main chapel in the niche on the south wall at the time of the last restoration works (2007–2013). The article focuses on the history of the discovery of paintings, and on their analysis.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Anabelle KRIŽNAR, Avtorstvo stenskih poslikav, pripisanih Janezu Aquili, na osnovi materialne karakterizacije ometov in slikarskih tehnik

Ključne besede: Johannes Aquila, ometi, pigmenti, slikarske tehnike, avtorstvo

Janez Aquila je znan po stenskih poslikavah iz ok. 1400 v Veleméru (Madžarska), Turnišču in Martjancih (Slovenija) ter Bad Radkersburgu in Fürstenfeldu (Avstrija). V tej raziskavi smo z različnimi invazivnimi in neinvazivnimi tehnikami (OM, SEM-EDX, FTIR, XRD, XRF, VIS) analizirali materiale in slikarske tehnike, ki so jih uporabljali on sam in njegova delavnica. Pridobljeni rezultati odkrivajo veliko razliko v kakovosti tehnične izvedbe med njegovimi zgodnjimi poslikavami in kasnejšimi, ki so jih večinoma izvedli njegovi učenci.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Anabelle KRIŽNAR, Authorship of Wall Paintings Attributed to Johannes Aquila on the Basis of Material Characterization of Plasters and Painting Techniques

Keywords: Johannes Aquila, plasters, pigments, painting techniques, authorship

Johannes Aquila is well known for his mural paintings from around 1400 in Velemér (Hungary), Turnišče and Martjanci (Slovenia), Bad Radkersburg and Fürstenfeld (Austria). In this research, materials and painting techniques used by him and his workshop were studied, applying different invasive and non-invasive techniques (OM, SEM-EDX, FTIR, XRD, XRF, VIS). Obtained results revealed a huge difference in the quality of technical execution between his early murals and his latter ones, where most of the work was carried out by his disciples.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Gašper CERKOVNIK, Srednjeveška fragmenta Živega križa in Pohoda sv. Treh kraljev v Topolšici: novoodkrito delo t. i. vojvodske delavnice

Ključne besede: Topolšica, srednjeveško stensko slikarstvo, ikonografija, Živi križ, Pohod in poklon sv. Treh kraljev, vojvodska delavnica

Leta 2018 so bili v cerkvi sv. Jakoba v Topolšici nepričakovano odkriti fragmenti srednjeveške stenske poslikave. Prvi prikazuje nenavadni motiv Živega križa, drugi Pohod sv. Treh kraljev. Upodobitev Živega križa je po fragmentu na Ptujju šele druga znana v Sloveniji, poslikave pa se slogovno vežejo na prav tako redka dela t. i. vojvodske delavnice, ki je delovala predvsem na Štajerskem. Na podlagi sloga jih zato lahko datiramo v drugo desetletje 15. stoletja.

Gašper CERKOVNIK, Medieval Fragments of the Living Cross and Procession of the Magi in Topolšica: a New Work by So-called “Ducal Workshop”

Keywords: Topolšica, medieval mural painting, iconography, Living Cross, Procession and Adoration of the Magi, Ducal Workshop

In the year 2018 a surprising discovery of fragmented medieval frescoes was made in St. James' church in Topolšica. The first fragment depicts an unusual motif of the Living Cross, the second one the Procession of the Magi. The depiction of the Living Cross is, after that one in the Ptuj parish church, the second example known in Slovenia, while the frescoes can be identified as a relatively rare work of the so-called “Ducal Workshop”, active mostly in Duchy of Styria. According to the style, they can be dated into the second decade of the 15th century.

Mojca JENKO, Lepa Sočutna s Starih Svetih gorà nad Podsredo v luči novejših spoznanj

Ključne besede: Lepa Pietà, Stare gore nad Podsredo, praška cesarska delavnica, Křivákova Pietà (Olomouc, Moravska), Benediktinska opatija Seeon (Bavarska), Bílá Hora (kamnolom), petrografska analiza

Plastika, razstavljena v Narodni galeriji v Ljubljani, je pripisana krogu Mojstra sv. Jakoba, najpomembnejšega kiparja Ptujskogorske kiparske delavnice, izšolanega v Pragi, v kiparski delavnici svetovidske stavbarske delavnice. Novejša češka strokovna literatura dokazuje, da so tam izdelali vrsto Lepih Pietà, izklesanih iz monolitnih blokov iz kamnoloma v Bili Hori. Raztresene so širom Evrope; naročnikom so jih dostavljali po rekah in ko-pnem. Tudi naš primerek je nedvomno izklesal v praški cesarski delavnici izšolani kipar, kar dokazuje formalne značilnosti, vključno z detajli; izjemno blizu je Křivákovi Pietà iz Olomouca (Moravska) in Lepi Sočutni iz benediktinske opatije Seeon (Bavarska). Od vseh pa se razlikuje po Marijinem pogledu v daljavo, kar dokazuje nadaljnjo stopnjo slogovnega razvoja. Kje je Lepa Sočutna s Starih Svetih gora nastala, bo ostala skrivnost vse dotlej, ko bo opravljena petrografska analiza.

Mojca JENKO, Latest Findings about the Beautiful-Style Pietà from Stare Svete Gore nad Podsredo

Keywords: Beautiful-Style Pietà, Stare gore nad Podsredo, Prague Imperial Workshop, Křivák's Pietà (Olomouc, Moravia), Benedictine Monastery in Seeon (Bavaria), Bílá Hora (quarry), petrographic analysis

This Pietà sculpture, on permanent display at the National Gallery of Slovenia, has been attributed to the circle of the so-called Master of St. James, the leading sculptor of the Ptujška Gora workshop, who had been trained in Prague, in the workshop of the St. Vitus cathedral. Bohemian researchers have recently shown that a number of Beautiful-Style Pietàs carved from the Bílá Hora quarry monoliths originated from this Prague workshop and, by river and land, travelled widely across central Europe. With its formal

characteristics and detailing, our Pietà appears to be stylistically close to Křivák's Pietà from Moravian Olomouc and to the Beautiful Pietà from the Bavarian Benedictine Monastery in Seon. Madonna's distinct gaze into the distance, though, seems to point to a later stylistic stage. Nevertheless, without a petrographic analysis, the origin of the Pietà from Stare Svete Gore nad Podsredo remains unsolved.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Katarina RICHTER, Poslikava starejše beljaške slikarske delavnice v cerkvi sv. Doroteje v Žabnicah (Camporosso in Valcanale)

Ključne besede: starejša beljaška slikarska delavnica, Friderik Beljaški, Janez Ljubljanski, Žabnice, Kanalska dolina

V cerkvi sv. Doroteje v Žabnicah v Kanalski dolini so bile leta 2013 odkrite, pred kratkim (2018–2019) pa konservirane kakovostne srednjeveške freske. Poslikava severne ladijske stene je posvečena Pohodu in Poklonu sv. treh kraljev, slavoločna stena pa drugim svetopi-semskim in svetniškim podobam. Na podlagi slogovnih in motivnih podobnosti s poslikavami na Avstrijskem Koroškem so freske pripisljive starejši beljaški slikarski delavnici Friderika Beljaškega s sodelovanjem Janeza Ljubljanskega. Nastale so proti sredini 15. stoletja.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Katarina RICHTER, Frescoes by the Elder Villach Painting Workshop in the Church of St. Dorothy in Žabnice (Camporosso in Valcanale)

Keywords: the Elder Villach Painting Workshop, Friedrich of Villach, Johannes of Laibach, Camporosso, Valcanale

In 2013 medieval frescoes of considerable quality were discovered in the small church of Saint Dorothy in Camporosso in Valcanale, Italy. They have also recently been conserved (2018–2019). The north wall of the nave is dedicated to the scenes of the Journey and Adoration of the Magi while the triumphal arch is decorated with more scenes from the Bible as well as images of saints. On the basis of stylistic and motif similarities to wall paintings in Carinthia, Austria, the frescoes may be attributed to Master Friedrich of Villach and his Elder Villach Painting Workshop with the collaboration of Johannes of Laibach. The frescoes were painted towards the middle of the 15th century.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Nataša GOLOB, Magister Briccius Preprost de Cilia in njegove knjige

Ključne besede: Brikcij Preprost iz Celja († 29. 11. 1505), zasebna knjižnica, Brikcijevi podpisi, latinski avtorji, italijanski humanizem, dunajsko knjižno slikarstvo

Brikcij Preprost iz Celja je bil profesor na dunajski Artistični fakulteti, večkrat njen dekan in kancler oz. rektor Univerze na Dunaju. Kot profesor latinščine je bil dobro seznanjen z rimsko književnostjo in s humanističnimi tokovi v Italiji, ki jih je v svojem delovanju uvajal na dunajsko univerzo in dvor. Iz njegove knjižnice, ki jo je zapustil Bursi Ramung, se je ohranilo – z njegovimi podpisi izkazani – pet rokopisov, pet prvotiskov in štiri enote so utemeljeno pripisane njegovi knjižnici. Članek obravnava tudi rokopisne in slikarske povezave med rokopisi z Dunaja in dežele Kranjske.

Nataša GOLOB, Magister Briccius Preprost de Cilia and his Books

Keywords: Briccius Preprost de Cilia († 29. 11. 1505), personal library, Briccius' subscriptions, Latin authors, Italian humanism, Viennese illumination

Briccius Preprost de Cillia was professor at the Vienna Artistic faculty, several times its Dean and also the Chancellor of the Vienna University. As a professor of Latin, he was well acquainted with Roman literature and humanistic currents in Italy; during his professorship he introduced humanistic values at the University and at the Court. From his library, which he bestowed to Bursa Ramung, we definitively know of five manuscripts with his subscriptions, five incunabula and a further four units, all ascribed to his library. The paper also tackles the connections between manuscript and illumination production from Vienna and Carniola.

Mija OTER GORENČIČ, Epitaf Jurija Ravbarja, Razrešena uganka nagrobne freske s konca 15. stoletja v stiški cerkvi

Ključne besede: Stična, samostanska cerkev, nagrobna freska, Jurij Ravbar, 15. stoletje

Prispevek prinaša odkritje, komu je bila posvečena nagrobna freska na slopu med glavno in južno stransko ladjo pod pevskim korom cistercijanske cerkve v Stični. Freska velja za edino znamenje renesanse v slovenskem zaledju v zgodnjih osemdesetih letih 15. stoletja. V članku je predstavljeno, da je bila freska naslikana za Jurija Ravbarja. Avtorica ugotavlja, da je bilo v naslikani luneti freske prvotno več grbov, od katerih je danes ohranjen le še grb ogrskega kraljestva. Grbe interpretira v smislu izražanja pripadnosti cesarju Frideriku III., ki je imel na svojem nadvojvodskem pečatu levo ob svoji podobi staroogrski grb ter grbe Avstrije, Koroške in Slovenske marke.

Mija OTER GORENČIČ, Georg Rauber's epitaph. The Mystery of the Late 15th-Century Painted Epitaph in the Stična Cistercian Church Solved

Keywords: Stična, monastery church, epitaph, Georg Rauber, the 15th century

The contribution at hand presents the discovery of the identity of the person to whom the epitaph on the pier between the main nave and the southern nave under the choir loft of the Cistercian church in Stična was dedicated. The fresco is considered the only sign of the Renaissance in the Slovenian hinterlands in the early 1480s. The article demonstrates that the fresco was painted for Georg Rauber. The author determines that the painted fresco lunette originally contained several coats of arms, of which only the coat of arms of the Kingdom of Hungary has been preserved. She interprets the coats of arms as an expression of loyalty to Emperor Frederick III, whose archducal seal included the coat of arms of the Kingdom of Hungary and the coats of arms of Austria, Carinthia, and Windic March to the left of his portrait.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Alessandro QUINZI, Correggio, Schongauer in slike za kapelo Del Bono

Ključne besede: Correggio, kapela Del Bono, Parma, Martin Schongauer, renesansa, grafične predloge, slikarstvo

Sliki Mučeništvo svetih Placida, Flavie, Eutikija in Viktorina in Kristusovo objokovanje sta nastali v letih 1522–24 za kapelo Del Bono v benediktinski cerkvi sv. Janeza Evange-lista v Parmi in sodita med Correggiove vrhunce. Pri nastanku obeh platen so bile odlo-čujoče tako želje naročnika, benediktinskega patra Placida Del Bona, kot njuna postavitev na vzdolžni steni družinske kapele Del Bono. Doslej neopažen je ostal vpliv bakrorezov Martina Schongauerja Kristusovega bičanja in Kristusovega polaganja v grob iz cikla Pasijona, iz sredine osmega desetletja 14. stoletja. V sv. Placidu smemo prepoznati tudi naročnikov portret.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Alessandro QUINZI, Correggio, Schongauer and the Paintings for the Del Bono Chapel

Keywords: Correggio, Del Bono Chapel, Parma, Martin Schongauer, Renaissance, prints as models, painting

The paintings *The Martyrdom of Saints Placidus, Flavia, Eutychius and Victorinus* and *The Lamentation of Christ* were created in 1522–24 for the Del Bono Chapel in the Benedictine Church of St. John the Evangelist in Parma and are among Correggio's high-lights. Both the wishes of the client, the Benedictine Father Placido Del Bono, and their placement on the longitudinal wall of the Del Bono family chapel were decisive in the creation of the two canvases. Until now, the influence of Martin Schongauer's copperplate engravings of *Flagellation* and *Entombment* from the Passion cycle, from the middle of the eighth decade of the 14th century, has remained unnoticed. St. Placidus can also be recognized as the client's portrait.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Uroš LUBEJ, Slikar Joannes Almenak (Antwerpen ?, ok. 1640/45–po 1684)

Ključne besede: Almanach, Joannes Almenak, Frans de Neve II., Antwerpen, Dunaj, Ljubljana, presta, holandsko in flamsko slikarstvo 17. stoletja

Članek razkriva identiteto flamskega slikarja, ki je bil do zdaj znan le kot Almanach, Almenak iz Antwerpna in Almenaco Belga, na podlagi dokumenta s krstnim vpisom z dne 7. april 1679, Dunaj, kjer je prvič omenjeno tudi njegovo ime. Botra sta bila slikarja Joannes Almenak in Frans de Neve II.. Zaradi njune odsotnosti v času slovesnosti, sta ju zastopala slikarja Gabriel Steger in Elias Fürlich. Johannes Almenak se je rodil v letih 1640–45 ali malo pred tem, verjetno v Antwerpnu, njegova prva slikarska dela so nastala že pred letom 1670. Na začetku leta 1679 se je slikar mudil na Dunaju, v zgodnjih osemdesetih letih 17. stoletja pa je bil več let dejaven na Kranjskem. Ni znano, kdaj je slikar zapustil naše kraje in kam ga je vodila pot, gotovo pa je bil še dejaven v času nastanka slike *Potujoča muzikanta*, ki je posredno datirana 1684 (*ante quem non*).

**Uroš LUBEJ, The Painter Joannes Almenak
(Antwerpen ?, ca. 1640/45 – after 1684)**

Keywords: Almanach, Joannes Almenak, Frans de Neve II, Antwerp, Vienna, Ljubljana, pretzel, 17th Century Dutch and Flemish painting,

This article reveals the identity of the Flemish painter who until now was known only as Almanach, Allmenak from Antwerp, and Almenaco Belga, based on a document of a baptismal entry on 7 April 1679 in Vienna, where his first name is mentioned. The child's godfathers were the painters Joannes Almenak and Frans de Neve II. Due to their absences during the ceremony, they were represented by painters Elias Fürlich and Gabriel Steger. Johannes Almenak was born in 1640–45 or shortly before, probably in Antwerp, and his first paintings were created before 1670. The painter was in Vienna at the beginning of 1679, and in the early 1680s, he was active in Carniola for several years. It is not known when the painter left Slovenian lands or where his path led him, but he was certainly still active at the time of the creation of the painting *Two Travelling Musicians*, which is indirectly dated 1684 (*ante quem non*).

Enrico LUCCHESI, Risba Pietra Liberija za ljubljansko stolnico v Ameriki

Ključne besede: Pietro Liberi, risba, barok, beneška umetnost

Risba Benečana Pietra Liberija, ki prikazuje študijo treh angelov, je ohranjena v Eskenazi Museum of Art v Bloomingtonu, Indiana, ZDA. List je priprava zgornjega detajla oltarne slike sv. Miklavža med svetima Mohorjem in Fortunatom za ljubljansko stolnico (1674).

Enrico LUCCHESI, An American drawing by Pietro Liberi for the Ljubljana Cathedral

Keywords: Pietro Liberi, drawing, baroque, venetian art

A drawing by the Venetian Pietro Liberi, depicting a Study of Three Angels, is preserved at the Eskenazi Museum of Art in Bloomington, Indiana, USA. The sheet is preparatory to the upper detail of the altarpiece of St Nicholas between Saints Hermagoras and Fortunatus for the Ljubljana Cathedral (1674).

**Monika OSVALD, Giovanni Pacassi starejši († 1697) in veliki oltar
v Marijini cerkvi na Sveti Gori pri Gorici (pred 1686)**

Ključne besede: Giovanni Pacassi starejši (†1697), Leonardo Pacassi (†1697), Sveta Gora nad Gorico, Marijino Celje (Lig), Avber na Krasu, Goriška grofija

V Breviariju o zgodovini svetišča na Sveti Gori nad Gorico (1778) se je ohranil prepis predračuna za veliki marmorni oltar, ki ga je predložil Giovanni Pacassi starejši. Oltar je datiran pred 1686, saj so tega leta nanj prenesli Marijino milostno podobo. Ko je bilo

svetišče 1786 ukinjeno, so oltarno arhitekturo odkupili za Marijino Celje (Lig), tabernakelj pa za Avber na Krasu.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Monika OSVALD, Giovanni Pacassi the Elder († 1697) and the Main Altar in the Marian Sanctuary of Sveta Gora pri Gorici / Monte Santo di Gorizia (before 1686)

Keywords: Giovanni Pacassi the Elder (†1697), Leonardo Pacassi (†1697), Sveta Gora nad Gorico / Monte Santo di Gorizia, Marija Celje (Lig), Avber na Krasu, County of Gorizia

In the Breviary on the history of the sanctuary of Sveta Gora nad Gorico / Monte Santo di Gorizia (1778) has been preserved a transcript of the price quotation for the marble main altar, submitted by Giovanni Pacassi the Elder. The altar is dated before 1686, since that was the year in which the image of Our Lady of Grace was placed to it. When the sanctuary was abolished in 1786, the altar structure was bought by Marija Celje (Lig) and the tabernacle by Avber na Krasu.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Stefano ALOISI, Razmišljanja o nekaterih skulpturah v Furlaniji, pripisanih Giovanniju Bonazzi

Ključne besede: Furlanija, San Vito al Tagliamento, Udine, družina Altan, Giovanni Bonazza, Bortolo Cavalieri

Prispevek navaja razmišljanja o nekaterih skulpturah v Furlaniji (v San Vito al Tagliamento in v Vidmu), ki se povezujejo z Giovannijem Bonazzo in jih potrjujejo neobjavljeni arhivski dokumenti ter so tukaj pojasnjeni po kronološki plati. Poleg tega je postavljena hipoteza o morebitnem mladostnem sodelovanju kiparja z beneškim kamnosekom Bortolom Cavalierijem.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Stefano ALOISI, Considerations on Some Sculptures in Friuli Ascribed to Giovanni Bonazza

Keywords: Friuli, San Vito al Tagliamento, Udine, Altan family, Giovanni Bonazza, Bortolo Cavalieri

This paper sets out considerations, confirmed by unpublished archive papers, on certain existing sculptures in Friuli, in San Vito al Tagliamento, and in Udine, referred to Giovanni Bonazza and clarified here in their chronology. In addition, the hypothesis is put forward of a possible youthful collaboration between the sculptor and the Venetian stonecutter Bortolo Cavalieri.

Paolo GOI, Predlog za Bernarda Tabacca

Ključne besede: beneško kiparstvo 17.–18. stoletja, furlansko kiparstvo 17.–18. stoletja, Bernardo Tabacco, Francesco Tabacco

Kipar in altartist Bernardo Tabacco je deloval v Bassanu, Trevisu, Benetkah, Padovi pa tudi v Dubrovniku. Ta članek prispeva k boljšemu poznavanju delavnice z atribucijo novih del v Furlaniji in z noticami o njegovem bratu Francescu, njegovem sodelavcu.

Paolo GOI, On Bernardo Tabacco

Keywords: Venetian sculpture 17th–18th century, sculpture in Friuli 17th–18th century, Bernardo Tabacco, Francesco Tabacco

Sculptor and architect of altars, Bernardo Tabacco worked in Bassano, Treviso, Venice, Padua, as well as in Dubrovnik. This article contributes to improving the knowledge of the workshop with the attribution of new works in Friuli as well as with new documents about his brother Francesco, his collaborator.

Blaž KORPNIK, Nekaj novosti o kiparju Gregorju Božiču

Ključne besede: Barok, Božič Gregor, Claus Mark Anton, Gajšnik Janez Krstnik, Kompolje, Laško, Ljubljana, Loka pri Zidanem Mostu, Marx Andreas, Reiss Franc Krištof, Schoy Janez Jakob, Weissenkirchner Hans Adam, Wiederkehren Konstancija pl., Wintershofen Jožef Karel.

Prispevek obravnava baročnega kiparja Gregorja Božiča (o. 1676–1724). Kipar je živel in deloval v Laškem med letoma 1711 in 1724. Njegovo življenje slabo poznano, saj so arhivski viri, ki so na voljo, precej skopi s podatki. Med njimi prednjačijo zlasti matične knjige, za rekonstrukcijo njegovega opusa pa imamo na voljo le dva vira, ki izpričujeta njegovo avtorstvo. Kipar ima prepoznaven slogovni rokopis in ga lahko zato hitro ločimo od ostalih kiparjev.

Blaž KORPNIK, New Findings on the Sculptor Gregor Božič

Keywords: Baroque, Božič Gregor, Claus Mark Anton, Gajšnik Janez Krstnik, Kompolje, Laško, Ljubljana, Loka pri Zidanem Mostu, Marx Andreas, Reiss Franc Krištof, Schoy Janez Jakob, Weissenkirchner Hans Adam, Wiederkehren Konstancija pl., Wintershofen Jožef Karel.

The article discusses the baroque sculptor Gregor Božič (around 1676–1724). The sculptor lived and worked in Laško between 1711 and 1724. His life is poorly known, as the available archival sources are quite scarce with information regarding his day-to-day life. Among sources, the registry books are in the forefront, while there are only two sources that testify to his authorship. The sculptor has a recognizable stylistic handwriting and can therefore be quickly distinguished from other sculptors.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

**Metoda KEMPERL, Kanoniška hiša Ciril-Metodov trg 6
in arhitekt Candido Zulliani**

Ključne besede: arhitekt Candido Zulliani, kamnosek Franc Grumnik, kamnosek Karl Bombasi, Ljubljana, baročna arhitektura

V članku je predstavljena kanoniška hiša na Ciril-Metodovem trgu 6, katere obnovo so doslej pripisali ljubljanskemu arhitektu Candidu Zullianiju (1712–1769). Pregled knjigovodskih knjig ljubljanskega stolnega kapitlja je pokazal, da je bila hiša leta 1746 res obnovljena pod Zullianijevim vodstvom. Kamnoseške elemente na stavbi je izdelal kamnosek Karl Bombasi iz Ljubljane po Zullianijevih načrtih. Zullianiju so na podlagi omenjene dokumentirane rekonstrukcije pripisana tudi glavna pročelja s portali hiš na Ciril-Metodovem trgu 21, Novem trgu 2, Gosposki ulici 4 in Bregu 12.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

**Metoda KEMPERL, The Chapterhouse at Ciril-Metodov Trg 6
and the Architect Candido Zulliani**

Keywords: architect Candido Zulliani, stonemason Franc Grumnik, stonemason Karl Bombasi, Ljubljana, baroque architecture

The article presents the chapterhouse at Ciril-Metodov trg 6, whose reconstruction has, to date, been attributed to the architect Candido Zulliani from Ljubljana (1712–1769). A review of the accounting books of the Ljubljana Cathedral Chapter showed that the house was indeed reconstructed under Zulliani's direction in 1746. The building's stonework elements were made by the mason Karl Bombasi from Ljubljana according to Zulliani's plans. The main facades with portals of the houses at Ciril-Metodov trg 21, Novi trg 2, Gosposka ulica 4, and Breg 12 are also attributed to Zulliani based on the chapterhouse's documented reconstruction.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

**Polona VIDMAR, Portret Franca Antona grofa Schrattenbacha (1712–1783)
v Oaxaci**

Ključne besede: portretno slikarstvo, kavalirsko potovanje, 18. stoletje, Franc Anton Schrattenbach, Francesco Solimena

V članku je obravnavan portret mladega plemiča, ki je razstavljen v Museo de las culturas de Oaxaca v Mehiki. V muzeju je portretiranec identificiran kot član burbonske vladarske hiše, slika pa je pripisana Francescu Solimeni (1657–1747). Na podlagi napisa na portretu je avtorica v portretirancu prepoznala v Gradcu rojenega Franca Antona grofa Schrattenbacha (1712–1783) in obravnavala njegovo kavalirsko potovanje ter položaj v Neaplju, saj je bil nečak nekdanjega neapeljskega podkralja, Volfa Hanibala grofa Schrattenbacha. Pozornost je namenjena tudi različnim strategijam, ki so jih za pridobitev portreta med kavalirskim potovanjem uporabili Schrattenbach in njegova vrstnika in sorodnika, Ignac Marija II. grof Attems (1714–1762) in Ernest Henrik grof Wildenstein (1708–1768).

Polona VIDMAR, The Portrait of Franz Anton Count Schrattenbach (1712–1783) in Oaxaca

Keywords: portrait painting, Grand Tour, 18th century, Franz Anton Schrattenbach, Francesco Solimena

The article discusses a portrait of a young gentleman exhibited in the Museo de las Culturas de Oaxaca in Mexico. In the museum, the sitter is identified as a member of the House of Bourbon and the painting is attributed to Francesco Solimena (1657–1747). Based on the inscription on the portrait, the author identifies the sitter as Graz-born Franz Anton Count Schrattenbach (1712–1783), discusses the subject's Grand Tour and his position in Naples, being a nephew of the former Viceroy of Naples, Wolfgang Hannibal Count Schrattenbach. The paper draws attention to the various strategies for attending a portrait during Grand Tour, applied by Schrattenbach and his peers and relatives Ignaz Maria II Count Attems (1714–1762) and Ernst Heinrich Count Wildenstein (1708–1768).

Marjeta CIGLENEČKI, Avguštin Stegenšek – fotograf

Ključne besede: Avguštin Stegenšek, dokumentarna fotografija, dokumentiranje kulturne dediščine, fotografiranje cerkvenih zunanjščin in notranjščin, fotografiranje cerkvene opreme

Članek predstavlja Avguština Stegenška (1875–1920), enega pionirjev slovenske umetnostne zgodovine, kot fotografa. Fotoaparat je imel Stegenšek že med študijem v Rimu (1899–1902), kasneje pa je precej svojih prihrankov porabil za nabavo zanesljive foto opreme. Od 950 negativov, kolikor jih je leta 1920 evidentiral v njegovi zapuščini, se jih je ohranilo okrog 190 in nekaj dodatnih pozitivov. Vsi dokumentirajo umetnine, ki jih je raziskoval. Pri analizi Stegenškovih fotografij, objavljenih v njegovih dveh topografskih monografijah (iz let 1905 in 1909), članek pokaže, kako Stegenškove fotografije presega-jo raven zgolj dokumentiranja.

Marjeta CIGLENEČKI, Avguštin Stegenšek – Photographer

Keywords: Avguštin Stegenšek, documentary photography, documenting cultural heritage, taking photos of the church exteriors and interiors, taking photos of the church furnishing

The article presents Avguštin Stegenšek (1875–1920), one of the pioneers of Slovene art history, as a photographer. Stegenšek possessed a camera already while studying in Rome (1899–1902), later he spent a great amount of his savings to acquire reliable photo equipment. Out of 950 negatives, registered in his estate in 1920, around 190 and some additional positives have been preserved. All of them document the works of art he was researching. In analysing Stegenšek's photographs, published in his two topographical monographs (from 1905 and 1909), the article demonstrates how Stegenšek's photos exceed the level of mere documentation.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Franci LAZARINI, Nekdanje evangeličansko župnišče v Radljah ob Dravi – neznano zgodnje delo Otta Bartninga

Ključne besede: evangeličanska sakralna arhitektura, Štajerska, Radlje ob Dravi, 20. stoletje, pročodrimsko gibanje, Otto Bartning

Članek obravnava stavbo nekdanjega evangeličanskega župnišča v Radljah ob Dravi, zgrajena leta 1912 po načrtih Otta Bartninga, ki je kasneje postal eden najvidnejših nemških arhitektov in se je specializiral prav za evangeličansko sakralno arhitekturo. Njegov slabo raziskani zgodnji opus je nastal v tesni povezavi s pročodrimskim gibanjem (Los-von-Rom-Bewegung), razširjenim v nacionalno mešanih predelih Avstro-Ogrske v prvih desetletjih 20. stoletja, ki se je zavzemalo za prestop nemško govorečega prebivalstva iz katoliške v evangeličansko vero. Zgradba kaže precejšnje podobnosti z drugimi sodajnimi Bartningovimi župnišči, npr. v Peggau, Rottenmannu, Lipnici, Novém Městu pod Smrkem in do neke mere Kremsu.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Franci LAZARINI, Former Evangelical Parson's House in Radlje ob Dravi – Unknown Early Work by Otto Bartning

Keywords: evangelical sacred architecture, Styria, Radlje ob Dravi (Mahrenberg), 20th century, Away from Rome Movement, Otto Bartning

The article discusses the building of former evangelical parson's house in Radlje ob Dravi (German: Mahrenberg), built in 1912 and designed by Otto Bartning, who later became a renown German architect, specialised in evangelical sacred architecture. His early mainly unresearched oeuvre, is connected to the Away from Rome movement (Los-von-Rom-Bewegung), widespread in the nationally mixed regions of Austria-Hungary in the first decades of the 20th century, which required the Germanophone population to convert from Catholicism to Protestantism. The edifice strongly resembles Bartning's other contemporary parson's houses, e.g. in Peggau, Rottenmann, Leibnitz, Nové Město pod Smrkem, and to some extent Krems.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Katja MAHNIČ, Steletovo poročilo o varstvu spomenikov v prvem Zborniku za umetnostno zgodovino

Ključne besede: France Stelè, spomeniško varstvo, umetnostna zgodovina, konservatorstvo, stroka, konceptualni okvir

V prvem letniku *Zbornika za umetnostno zgodovino* je F. Stelè objavil dvodelni prispevek z naslovom *Varstvo spomenikov*. V prvem delu prispevka je uvodoma na kratko predstavil razvoj spomeniškega varstva v Sloveniji. Ta uvod je v historiografskem smislu izredno zanimiv iz več razlogov. Prispevek se osredotoča na v njem implicitno nakazano povezavo med spomeniškim varstvom in umetnostno zgodovino, kot jo je razumel in promoviral Stelè, ter spremembe njenega razumevanja v okviru kasnejšega razvoja spomeniškega varstva na Slovenskem. Izkaže se, da Stelè spomeniškega varstva ni razumel kot stroke, pač pa kot prizadevanje za doseg določenega cilja, ohranjanja spomenikov. Tisto, kar je dajalo tako vsebino kot strokovno podlago temu prizadevanju, je bila umetnostna zgodovina.

Za Steleta je bila torej umetnostna zgodovina tista, ki je določala predmet, metode in cilje delovanja spomeniškega varstva. V resnici je šlo torej za precejšnjo zožitev razumevanja spomeniškega varstva na varstvo pretežno umetnostnih spomenikov. Ta zožitev je imela pomemben vpliv na nadaljnji razvoj spomeniškega varstva na Slovenskem, ki se je po nekaj desetletjih znašlo pred nalogo utemeljevanja širitve področja svojega delovanja. Hkrati je Steletovo razumevanje spomeniškega varstva prineslo tudi umanjkanje razvoja prave spomeniškovarstvene teorije, razmisleka torej o temeljnih konceptih te dejavnosti, njenih ciljnih in metodah. Kljub kasnejši širitvi področja delovanja spomeniškega varstva, reorganizacije spomeniškovarstvene službe in vzpostavitve konservatorstva kot posebne stroke umetnostna zgodovina ohranja svojo ključno vlogo na področju spomeniškega varstva.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Katja MAHNIČ, Stelè's Report on Monument Protection in the First Volume of *Zbornik za umetnostno zgodovino*

Keywords: France Stelè, monument protection, art history, conservation, profession, conceptual framework

In the first volume of *Zbornik za umetnostno zgodovino* [*Art History Journal*], France Stelè published a two-part article entitled *Varstvo spomenikov* [*Monument Protection*]. In the first part of the article, he briefly presented the development of monument protection in Slovenia. This introduction is incredibly interesting, historiographically speaking, for several reasons. This article will focus on the connection between monument protection and art history that is implicitly indicated in it, as it was understood and promoted by Stelè, and on how its perception changed in the subsequent development of monument protection in Slovenia. As it turns out, Stelè did not view monument protection as a profession but as an effort towards attaining a specific goal, i.e. monument conservation. The contents and technical basis of this effort were provided by art history. Therefore, in Stelè's opinion, art history was what defined the subject, methods and aims of the monument protection practice. In fact, he viewed monument protection much more narrowly as primarily the protection of artistic monuments. This narrow definition had a major impact on the further development of monument protection in Slovenia, which was confronted with the task of justifying the expansion of its operation a few decades later. Moreover, Stelè's understanding of monument protection also resulted in a lack of development of genuine monument protection theory, i.e. of contemplation about the basic concepts of this activity, its goals, and methods. Despite the subsequent expansion of monument protection's area of activity, the reorganization of the monument protection service, and the establishment of conservation as a special profession, art history has retained its vital role in the field of monument protection.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Maja LOZAR ŠTAMCAR, Mladi Gojmir Anton Kos in srednjeevropsko oblikovanje pohištva v drugem in tretjem desetletju dvajsetega stoletja

Ključne besede: Gojmir Anton Kos, leta oblikovanja umetniške osebnosti, oblikovanje pohištva in notranje opreme, modernizem, artdeko, Dunaj, Berlin, Ljubljana

Gojmir Anton Kos ni bil samo eden najuglednejših slovenskih slikarjev, ampak tudi izreden oblikovalec pohištva in druge stanovanjske opreme. Pričujoča študija razkriva, kako se je vsestransko nadarjeni mladi Kos holistično umetniško formiral na Dunaju, v Berlinu

in Ljubljani. Že njegove prve zasnove za pohištvo in interierje so izdajale brezhibne proporce in skladnost rahločutno domiselnih form in barvnih shem v artdekojevskem smislu.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Maja LOZAR ŠTAMCAR, Gojmir Anton Kos and the Furniture Design of the 1910s and 1920s

Keywords: Gojmir Anton Kos, formative years, furniture and interior design, Modernism, Art Deco, Vienna, Berlin, Ljubljana

Gojmir Anton Kos was not only one of the most prominent Slovenian painters, but was also an extraordinary furniture and interior designer. The study reveals the formative years of the all-round talented young Kos in Vienna, Berlin and Ljubljana. His earliest designs for furniture and interiors already clearly manifested a flawless command of proportions and harmony of the sensitively imaginative shapes and color schemes in the Art Deco spirit.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Luca CABURLOTTO, Slovenija na plakatih zbirke Salce v Museo nazionale v Trevisu

Ključne besede: plakati, grafike, Slovenija, turizem, industrija, prireditve

V veliki zbirki plakatov, ki jo je ustvaril Ferdinando Salce, je veliko primerkov visoke grafične kvalitete, ki zadevajo Slovenijo in ki so jih ustvarili umetniki, kot so Ratomir Pesić, Janez Trpin, Eugen Šajn, Franz Lenhart, Peter Kocjančič, Ivan Pengov, Herman Hus, Božidar Jakac in drugi. Nastali so z namenom promocije turizma, industrije, prireditev in srečanj.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Luca CABURLOTTO, Slovenia on the Posters of the Collection Salce at the Museo Nazionale in Treviso

Keywords: posters, prints, Slovenia, tourism, industry, events

The great collection of posters made by Ferdinando Salce includes many of high graphic quality concerning Slovenia drawn by artists as Ratomir Pesić, Janez Trpin, Eugen Šajn, Franz Lenhart, Peter Kocjančič, Ivan Pengov, Herman Hus, Božidar Jakac and others, to promote tourism, industries, events, meetings.

Špela GROŠELJ, Hagija Sofija – model za klasične osmanske in sodobne turške mošeje? Primer nove mošeje na trgu Taksim

Ključne besede: Hagija Sofija, Mošeja na Trgu Taksim, Mimar Sinan, nacionalna identiteta, arhitektura

V tradicionalni turški umetnostni zgodovini je dolgo veljalo, da so bile klasične osmanske mošeje, zgrajene v 16. stoletju, zgrajene po modelu Hagije Sofije. Arhitekt večine klasičnih osmanskih mošej je Mimar Sinan. V preteklosti so se v zgodovino pisju začeli pojavljati številni miti o arhitektu Sinanu in njegovem odnosu do Hagije Sofije. Mnogi miti so imeli politično osnovo in so skupaj s arhitekturo igrali pomembno vlogo pri oblikovanju nacionalne identitete Turčije. Hagija Sofija in Mimar Sinan sta še danes nabita s politično simboliko. Velja to tudi za novo mošejo na trgu Taksim?

Špela GROŠELJ, Hagia Sophia as Model for the Classical Ottoman and a Possible Model for Contemporary Turkish Mosques? An Example of the New Mosque on the Taksim Square

Keywords: Hagia Sophia, Taksim Square Mosque, Mimar Sinan, National Identity, Architecture

In traditional Turkish art history, it has long been defended that classical Ottoman mosques, built in the 16th century, were built on the model of Hagia Sophia. The architect of most classical Ottoman mosques was Mimar Sinan. Throughout history, many myths about the architect Sinan and his relationship to Hagia Sophia began to appear in historical texts. Many myths had a political basis and, together with architecture, played an important role in shaping Turkey's national identity. Hagia Sofia and Mimar Sinan are still charged with political symbolism today. Is it the same with the new mosque on Taksim Square?

Avtorji / Authors

STEFANO ALOISI

aloisi.stefano@gmail.com

LUCA CABURLOTTO

Soprintendente archivistico del Friuli Venezia Giulia
via Alessandro Lamarmora, 17
IT-34139 Trieste
luca.caburlotto@cultura.gov.it

DOC. DR. GAŠPER CERKOVNIK

Oddelek za umetnostno zgodovino,
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
gasper.cerkovnik@ff.uni-lj.si

IZR. PROF. DR. MARJETA CIGLENEČKI

Krempljeva 9
SI-2250 Ptuj
marjeta.ciglenecki@gmail.com

PAOLO GOI

goi.paolo@gmail.com

ZASL. PROF. DDR. NATAŠA GOLOB

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
natasa.golob@ff.uni-lj.si

ŠPELA GROŠELJ

Ljubljana/Istanbul, doktorska študentka na Univerzi v Istanbulu
spela.groselj87@gmail.com

MAG. MOJCA JENKO

Narodna galerija
Puharjeva ulica 9
SI-1000 Ljubljana
mojca_jenko@ng-slo.si

PROF. DR. METODA KEMPERL

Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani
Kardeljeva ploščad 16
SI-1000 Ljubljana
metoda.kemperl@pef.uni-lj.si

BLAŽ KORPNIK

Mozirje

DRA. ANABELLE KRIŽNAR

Profesora Titular
Dpt. de Escultura e Historia de las Artes Plásticas
Facultad de Bellas Artes
Universidad de Sevilla
C/ Gonzalo Bilbao 7 y 9
ES-41003 Sevilla

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
akriznar@us.es

DOC. DR. FRANCI LAZARINI

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru
Koroška cesta 160
SI-2000 Maribor
franci.lazarini@um.si

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta, ZRC SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
franci.lazarini@zrc-sazu.si

DR. MAJA LOZAR ŠTAMCAR

Narodni muzej Slovenije
Prešernova 20
SI-1000 Ljubljana
maja.lozar@nms.si

DR. UROŠ LUBEJ

Ljubljana
uros.lubey@gmail.com

DR. ENRICO LUCCHESI

Dipartimento di Lettere e Beni Culturali
Università degli Studi della Campania Luigi Vanvitelli
Via Raffaele Perla, 21
IT-81055 Santa Maria Capua Vetere
enrico.lucchese@unicampania.it

DOC. DR. KATJA MAHNIČ

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
katja.mahnic@ff.uni-lj.si

DOC. DR. RENATA NOVAK KLEMENČIČ

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
renata.novakklemencic@ff.uni-lj.si

DR. MONIKA OSVALD

monika.osvald@gmail.com

DOC. DR. MIJA OTER GORENČIČ,

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta, ZRC SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
mija.oter@zrc-sazu.si

ALESSANDRO QUINZI

Musei Provinciali di Gorizia
Piazza Edmondo De Amicis, 2
IT-34170 Gorizia
alessandro.quinzi@regione.fvg.it

KATARINA RICHTER

Rateče 9
SI-4283 Rateče – Planica
katarina.richter9@gmail.com

DOC. DR. KATARINA ŠMID

Fakulteta za humanistične študije Univerze na Primorskem
Titov trg 5
SI-6000 Koper
katarina.smid@fhs.upr.si

PROF. DR. GUIDO TIGLER

Dipartimento di Storia, Archeologia, Geografia, Arte e Spettacolo
Università degli Studi Firenze
Via S. Gallo, 10
IT-50129 Firenze
guido.tigler@unifi.it

SARA TURK MAROLT

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000, Ljubljana
sara.turk@ff.uni-lj.si

PROF. DR. POLONA VIDMAR

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru
Koroška cesta 160
SI-2000 Maribor
polona.vidmar@um.si